

Η μείωση της πολυτυπίας των κλιτικών τάξεων στο ονοματικό παράδειγμα της διαλέκτου των Κυδωνιών και των Μοσχονησίων: η περίπτωση των ονομάτων σε *-'aris* και *-'anis*¹

Melissaropoulou Dimitra
University of Patras

This paper analyses data from the plural nominal paradigm of the Greek Asia-Minor dialect of Kydonies (Aivali) and Moschonisia. Following earlier work by Ralli, Melissaropoulou and Tsiamas (2003), I assume that masculine nouns show a strong tendency for uniformity in the plural, across paradigms. Although it is argued that masculine nouns displaying allomorphic stem variation resist paradigmatic restructuring, a group of nouns ending in *-ari(s)* and *-ani(s)* show an alternation between allomorphic and non-allomorphic plural forms. Examining the nature of these nouns, which consist partly of Turkish adapted loans and partly of Greek derivatives, two hypotheses arise. The first hypothesis is that Turkish loans in *-i* (originated from words marked by a definitive case) are adapted in the dialect as plural forms in *-i*. According to the second hypothesis, which is also the main claim of the paper, the alternation between the two forms is due to morpho-phonological and semantic operations within the dialect, and conforms to the general tendency for paradigmatic uniformity.

Keywords: Greek dialects, loans, inflectional / derivational suffixes, paradigm uniformity, morphophonological operations.

1. Εισαγωγή

Η ελληνική διάλεκτος των Κυδωνιών και Μοσχονησίων ανήκει στην ομάδα των βορειοελληνικών διαλέκτων και παρουσιάζει τα δύο κύρια χαρακτηριστικά του βόρειου φωνηεντισμού. Δηλαδή, την αποβολή των άτονων /i/ /u/, (1) και τη μετατροπή των άτονων μέσων φωνηέντων /e/ και /o/ στα υψηλά /i/ και /u/ αντίστοιχα (2):

(1)	Διάλεκτος	KNE
	mlar	mu'lari
	voð	'voði

(2)	xu'raf pit'nos	xo'rafi peti'nos
-----	-------------------	---------------------

Παράλληλα με αυτές τις αποκλίσεις, η διάλεκτος εμφανίζει σημαντικές διαφοροποιήσεις και στη μορφολογία και πιο συγκεκριμένα στην ονοματική κλίση. Ειδικότερα, σύμφωνα με τη Ράλλη (2000), τα αρσενικά ουσιαστικά, που θα μας απασχολήσουν εδώ, κλίνονται στην Κοινή Νέα Ελληνική (στο εξής ΚΝΕ), στο πρότυπο δύο κλιτικών τάξεων. Βασικό κριτήριο για τη διάκριση των δύο είναι η ύπαρξη αλλομορφίας². Η πρώτη κλιτική τάξη, στην ΚΝΕ περιλαμβάνει ονόματα σε *-ος*, που δεν έχουν αλλόμορφο, ενώ η δεύτερη ονόματα σε *-ας, -ης, -ους, -ες*, με ένα φωνηεντικό αλλόμορφο στον ενικό και ένα συμφωνικό αλλόμορφο στον πληθυντικό. Σχηματικά:

(3)	ΚΝΕ	
	Κλιτική τάξη 1. Ονόματα σε <i>-ος</i> . π.χ. 'anthrop-(ος) ~ 'anthrop-(οι)	
	Κλιτική τάξη 2. Ονόματα σε <i>-ας, -ης, -ους, -ες</i> . π.χ.	
	'koraka-(s) ~ 'korak-(es)	ba'kali-(s) ~ ba'kalið(es)
	ka'fe-(s) ~ ka'feð-(es)	pa'ru(s) ~ pa'ruð(es)

Στη διάλεκτο, όπως έχουν δείξει οι Ράλλη, Μελισσαροπούλου & Τσιάμας (2004), τα ίδια ουσιαστικά, έχουν υποστεί μείωση της πολυτυπίας των κλιτικών τάξεων στον πληθυντικό αριθμό, σύμφωνα με την οποία η διαφοροποίηση ανάμεσα στις δύο κλιτικές τάξεις μειώνεται προς όφελος της πρώτης. Ουσιαστικά δηλαδή της δεύτερης κλιτικής τάξης όπως τα *'korakas* και *'arxudas* στη διάλεκτο περνούν στην πρώτη κλιτική τάξη ακολουθώντας το κλιτικό πρότυπο του ουσιαστικού *'athripus*:

(4)	Διάλεκτος Αϊβαλιού και Μοσχονησιού	
	Κλιτική τάξη 1. 'athrip-(us) ~ 'athrop(i) ³	'koraka-(s) ~ ku'rac(i)
	'salaga-(s) ~ sa'laʒ ⁴ /g'(i)	'arxuda-(s) ~ ar'xod(i)
	'σαλιγκάρι'	

Ορισμένα ουσιαστικά, σύμφωνα με τους Ράλλη, Μελισσαροπούλου & Τσιάμα (2004), αντιστέκονται στην τάση της διαλέκτου για μείωση της πολυτυπίας των κλιτικών τάξεων. Αυτά είναι τα ουσιαστικά που σχηματίζουν αλλόμορφο για τον πληθυντικό αριθμό με το σχηματιστικό στοιχείο *-ð-*:

(5)	ba'kaλ-(s) ~ ba'kaλð(is)	ka'fe-(s) ~ ka'feð-(is)	pa'ru(s) ~ pa'ruð(is)
-----	--------------------------	-------------------------	-----------------------

Η αλλομορφία που αντιστέκεται στην τάση μείωσης της πολυτυπίας ερμηνεύεται από τους ίδιους ως ενίσχυση της διατήρησης της δομής των

θεμάτων, δομής δηλαδή λεξικού περιεχομένου. Εξίσου ενισχυτικός της δομής είναι ο ρόλος της αλλομορφίας και στα ονόματα με παραγωγικό επίθημα, (6), τα οποία κατά κανόνα δεν υπόκεινται στη μείωση της πολυτυπίας των κλιτικών τάξεων. Η διατήρηση δηλαδή της αλλομορφίας, (6.δ), ή η δημιουργία νέας στη διάλεκτο, (6.α, β και γ), συμβάλλει στη διατήρηση της δομής αλλά και στη διακριτότητα των παραγωγικών επιθημάτων⁵:

(6)	Παράγωγα ουσιαστικά		
α. σε -tis :	rafts	'raftδis / ra'ftaδis	και όχι 'raftis
β. σε -'otis:	ɲ'sots	ɲ'sotδis	και όχι ɲ'sotis
γ. σε -tis:	vuti'xtis	vuti'xtaδis	και όχι vuti'xtes
δ. σε -dzis:	kudraba'dzis	kudraba'dziδis	και όχι *kudraba'dzis 'λαθρέμπόρος'

2. Τα δεδομένα

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το γεγονός ότι ενώ τα παράγωγα ουσιαστικά αντιστέκονται στην τάση μείωσης της πολυτυπίας των κλιτικών τάξεων, διατηρώντας την αλλομορφία τους ή δημιουργώντας νέα στη διάλεκτο, μια μόνο κατηγορία παραγών, τα σε -'aris, εμφανίζουν εναλλαγή στο σχηματισμό του πληθυντικού (7). Δημιουργούν δηλαδή δύο μορφές: μια με αλλόμορφο σε -δ-, ~arid-, και κλιτικό επίθημα -es, στο πρότυπο της δεύτερης κλιτικής τάξης, και μια χωρίς αλλόμορφο, με κλιτικό επίθημα -i, στο πρότυπο της πρώτης κλιτικής τάξης :

(7)	Ενικός	Πληθυντικός
	xti'kiars	xti'kiarδis / xtikia'ri
	psu'tjars	psu'tjarδis / psurja'ri
	tsi'bljars	tsi'bljarδis / tsiblja'ri

Περαιτέρω έρευνα στο διαλεκτικό υλικό έδειξε ότι την ίδια εναλλαγή παρουσιάζουν και τα μη παράγωγα ουσιαστικά που επίσης λήγουν σε -'aris και -anis:

(8)	Ενικός	Πληθυντικός
α. σε -aris		
	bi'kiars	bikia'ri / bi'kiarδis 'εργένης'
	mu'rdars	murda'ri / mu'rdarδis 'βρομιάρης'
	mam'dzars / dzam'dzars	mamdza'ri / mamdzarδis 'απατεώνας'
β. σε -anis		
	baxtsa'vans	baxtsava'ni / baxtsa'vanδis 'μανάβης'

bixlí'vars	bixlí'varðis / bixlí'varðis	‘παλαιστής’
dzu'bars	dzuba'ri / dzubana'ri / dzu'barðis	‘τσοπάνης’

Διερευνώντας τη φύση των παραπάνω ουσιαστικών, διαπιστώνουμε ότι τα ουσιαστικά των δύο ομάδων διέπονται από ένα κοινό χαρακτηριστικό. Αποτελούν στην πλειοψηφία τους προσαρμοσμένα δάνεια από την τουρκική γλώσσα. Ενδεικτικά:

(9)	Διαλεκτική μορφή	Τουρκική ρίζα	Ερμηνεία
	bi'kiars	bekâr	‘άγαμος’
	mu'rdars	murdar	‘βρώμικος’
	mam'dzars / dzam'dzars	mazhar	‘ευνοημένος’

Διαπιστώνουμε δηλαδή, σε σχέση με το *-aris*, ότι το λεξικό στοιχείο *-ar-*, δεν είναι το γνωστό λατινογενές επίθημα το οποίο προσαρμόζει δάνεια στην ΚΝΕ. Αντίθετα, θεωρείται μέρος της τουρκικής ρίζας.

3. Δύο υποθέσεις εργασίας

Εξετάζοντας λοιπόν το σύνολο των ονομάτων που παρουσιάζουν εναλλαγή στο κλιτικό παράδειγμα του πληθυντικού, και τα οποία αποτελούνται εν μέρει από παράγωγα σε *-aris* και εν μέρει από προσαρμοσμένα τουρκικά δάνεια σε *-anis* και *-aris*, δύο διαφορετικές υποθέσεις εργασίας ανακύπτουν για την ερμηνεία του φαινομένου.

3.1 Επιρροή από την τουρκική γλώσσα

Λαμβάνοντας υπόψη το γεγονός ότι ένας σημαντικός αριθμός ουσιαστικών από το υπό εξέταση γλωσσικό υλικό αποτελεί προσαρμοσμένα δάνεια από την τουρκική γλώσσα, θα άξιζε τον κόπο να διερευνηθεί το ενδεχόμενο μια πιθανή ερμηνεία του φαινομένου, να οφείλεται σε γλωσσική επαφή ανάμεσα στη διάλεκτο και την τουρκική γλώσσα, και πιο συγκεκριμένα, στους μηχανισμούς του γλωσσικού δανεισμού.

Προκειμένου να καταστεί κατανοητό πώς τα τουρκικά θα μπορούσαν να επηρεάσουν το κλιτικό παράδειγμα της διαλέκτου, θα ήταν καλό να λάβουμε υπόψη κάποια βασικά χαρακτηριστικά του τουρκικού γλωσσικού συστήματος. Το πρώτο στοιχείο αφορά το υπερτεμαχιακό χαρακτηριστικό του τόνου. Στα τουρκικά, η συντριπτική πλειοψηφία των λέξεων τονίζεται στην τελευταία συλλαβή. Το δεύτερο στοιχείο αφορά τα τουρκικά κλιτικά επιθήματα στο βαθμό που αυτά μεταφέρονται στη δανειζόμενη γλώσσα. Στην τουρκική γλώσσα

γίνεται διάκριση ανάμεσα σε ρίζες, θέματα (ρίζα + παραγωγικό επίθημα) και λέξεις. Για τα ουσιαστικά που μας απασχολούν εδώ,

α) η ονομαστική πτώση είναι ακατάληκτη, συμπίπτει δηλαδή με τη ρίζα.

β) το κλιτικό επίθημα της οριστικής πτώσης που συνήθως βρίσκεται σε θέση αντικειμένου είναι *-i*. Μπορεί να πάρει τη μορφή *-i*, *-u* ή *-ü* με βάση τους νόμους της φωνηεντικής αρμονίας που διέπουν τα τουρκικά, όπως φαίνεται στα παραδείγματα που ακολουθούν (τα φωνήεντα μιας λέξης ευθυγραμμίζονται ως προς το χαρακτηριστικό [+ εμπρόσθιο] και [+ οπίσθιο]).

(10)	Ρίζα	Οριστική πτώση	Ερμηνεία
	ev	ev-i	‘σπίτι’
	oda	odasi	‘δωμάτιο’
	okul	okul-u	‘σχολείο’
	göz	gözü	‘μάτι’

Ο Κυρανούδης στη διατριβή του (2001:178) για την προσαρμογή των τουρκικών δανείων στην ελληνική, παραπέμποντας και στην Αναστασιάδη – Συμεωνίδη (1992) για την προσαρμογή των αγγλοαμερικανικών και γαλλικών δανείων, αναφέρει ότι ο δανεισμός και η προσαρμογή των δανείων, κατά τη διάρκεια /εξαιτίας γλωσσικής επαφής, δεν λαμβάνει πάντα χώρα στην ονομαστική πτώση του ενικού αριθμού, αλλά κατά προτίμηση στη μορφή που παρουσιάζει την υψηλότερη συχνότητα στη γλώσσα παραγωγής. Δεν είναι σπάνιο φαινόμενο δάνειες λέξεις να εισέρχονται στη δανειζόμενη γλώσσα στον ενικό αριθμό και να προσαρμόζονται ως μορφές του πληθυντικού ή το αντίθετο εξαιτίας κοινής φωνητικής μορφής ανάμεσα στην κατάληξη του δανείου και κάποιο κλιτικό επίθημα της δανειζόμενης γλώσσας.

Στη συγκεκριμένη περίπτωση, θα μπορούσαμε να υποθέσουμε ότι δάνεια ονόματα από την τουρκική, όπως αυτά στο παράδειγμα (11), όλα [+ανθρώπινα, + αρσενικά +συμφωνόληκτα] μπήκαν στο σύστημα της διαλέκτου όχι με τη μορφή της ρίζας, (ακατάληκτα), αλλά με το κλιτικό επίθημα της οριστικής πτώσης. Στη συνέχεια το κλιτικό *-i*, εξαιτίας κοινής φωνολογικής μορφής με το κλιτικό επίθημα του πληθυντικού των αρσενικών ουσιαστικών της διαλέκτου επανααναλύθηκε ως τέτοιο. Ενισχυτική προς αυτή την κατεύθυνση θα μπορούσε να θεωρηθεί και η ισχυρή τάση της διαλέκτου για μείωση της πολυτυπίας των κλιτικών τάξεων, η οποία όπως ήδη αναφέραμε τείνει να ενοποιήσει το κλιτικό παράδειγμα του πληθυντικού για τα αρσενικά στο μονότυπο *-i*.

(11)	Ρίζα	+ κλ. επίθημα	
bica'ri	< bekâr	+ i ⁶	‘άγαμος, εργένης’
baxtsava'ni	< bahçivan	+ i	‘μανάβης, καλλιεργητής οπωροκηπευτικών’

Στη συνέχεια, θα μπορούσαμε να υποθέσουμε ότι αυτή η μορφή επεκτάθηκε αναλογικά και στα μη δάνεια ουσιαστικά σε *-aris*, λόγω φωνητικής ομοιότητας / ταύτισης του ληκτικού τους μέρους δίνοντας παράλληλα με τους τύπους του πληθυντικού σε *-dis*, που προϋπήρχαν, και αυτούς σε *-i*.

(12) xti'cars xti'carðis / xtica'ri, psu'rjars psu'tjarðis / psurja'ti

Αυτή η υπόθεση όμως όσο ελκυστική και αν φαίνεται, αποδεικνύεται μάλλον ανεπαρκής, καθώς εγείρονται μια σειρά από ερωτήματα τα οποία υπό το πρίσμα αυτής της ανάλυσης δεν βρίσκουν, κατά τη γνώμη μας, μια ικανοποιητική ερμηνεία.

Το πρώτο πρόβλημα που εμφανίζεται, σχετίζεται με την προσαρμογή άλλων τουρκικών δανείων με κοινά χαρακτηριστικά. Τα ονόματα που ακολουθούν στο παράδειγμα (13), αποτελούν και αυτά τουρκικά δάνεια, που δηλώνουν χαρακτηριστικό [+αρσενικό] και των οποίων η ρίζα λήγει σε σύμφωνο. Παρόλα αυτά, δε φαίνεται να υπακούν στο παραπάνω σχήμα προσαρμογής.

(13)	Ενικός	Τουρκ. ρίζα	Πληθυντικός	
	der'vis	dervis	der'visdis και όχι	*dervi'si
	fa'kirs	fakir	fa'kirdis και όχι	*faki'ri
	ba'kałs	bakal	ba'kałdis και όχι	*baka'lı

Δεν εμφανίζουν δηλαδή στον πληθυντικό μορφή χωρίς αλλόμορφο με κλιτικό επίθημα *-i*. Μελετώντας τα, παρατηρούμε ότι δεν υφίστανται φωνολογικοί λόγοι, τουλάχιστον διακριτοί σε μας, οι οποίοι να είναι σε θέση να εξηγήσουν γιατί στη διάλεκτο κάποια ονομαστικά τουρκικά συμφωνόληκτα δάνεια ακολουθούν διαφορετικό σχήμα προσαρμογής από κάποια άλλα. Το σύμφωνο της ρίζας είναι υγρό ή έρρινο, /n/ και /r/ αντίστοιχα στην πρώτη ομάδα και υγρό, /t/ και /l/, ή συριστικό /s/ στη δεύτερη, ενώ ο τόνος βρίσκεται σταθερά στην τελευταία συλλαβή. Δεν δικαιολογείται το γιατί δηλαδή κάποια ουσιαστικά εισέρχονται στο σύστημα της διαλέκτου με τη μορφή της ρίζας, ενώ κάποια άλλα, με κοινά χαρακτηριστικά, με το κλιτικό επίθημα που δηλώνει οριστική πτώση. Κατά συνέπεια, η συμπεριφορά αυτής της ομάδας δανείων ονομάτων αποδυναμώνει, την ισχύ του υποτιθέμενου σχήματος προσαρμογής.

Το δεύτερο πρόβλημα που εμφανίζεται, σχετίζεται με την εναλλαγή των δύο κλιτικών μορφών. Το προτεινόμενο σχήμα προσαρμογής των τουρκικών δανείων δικαιολογεί και επιτάσσει το σχηματισμό του πληθυντικού χωρίς αλλόμορφο στο πρότυπο της πρώτης κλιτικής τάξης η οποία στη διάλεκτο εμφανίζεται ιδιαίτερα ισχυρή καθώς είναι αυτή που ασκεί πιέσεις για παραδειγματική ομοιομορφία. Στη βάση αυτού του συλλογισμού, δεν προβλέπεται εναλλαγή ανάμεσα στις δύο κλιτικές τάξεις ούτε φυσικά είναι σε

θέση να ερμηνευθεί γιατί σε κάποια ουσιαστικά επιτρέπεται η εναλλαγή ενώ σε άλλα όχι.

Η υπόθεση που κάναμε παραπάνω για αναλογική επέκταση της μορφής σε *-i*, από τα δάνεια σε *-ar* στα παράγωγα σε *-aris*, θα μπορούσε να λειτουργήσει και αντίστροφα. Να υποθέσουμε δηλαδή ότι επεκτείνεται αναλογικά η μορφή σε *-dis* από τα παράγωγα στα δάνεια. Ένας τέτοιος συλλογισμός όμως δικαιολογεί την εναλλαγή στην κλιτική συμπεριφορά μόνο των δανείων σε *-ar*, αφήνει όμως ανερμήνευτα αυτά σε *-an*, τα οποία εμφανίζουν επίσης εναλλαγή στο κλιτικό παράδειγμα του πληθυντικού.

Τέλος, θα πρέπει να σημειώσουμε ότι όντως δεν είναι σπάνιες οι περιπτώσεις κατά τις οποίες δάνεια από τη γλώσσα παραγωγής που βρίσκονται στον τύπο του ενικού να θεωρούνται κατά την προσαρμογή τους στη γλώσσα δέκτη τύποι πληθυντικού επειδή το τελικό τμήμα τους ταυτίζεται φωνητικά με κάποιο από τα μορφήματα του πληθυντικού της γλώσσας δανεισμού. Εντούτοις, η φωνητική σύμπτωση δεν είναι πάντοτε επαρκής αιτία. Χρειάζεται και η συνδρομή σημασιολογικών παραγόντων. Θα πρέπει δηλαδή και η σημασία της λέξης να ενισχύει τη σύνδεσή της με τον πληθυντικό αριθμό (συνήθως μικρά αντικείμενα που απαντούν σε ποσότητα, λέξεις με συχνή χρήση στον πληθυντικό για να δηλώσουν την περιληπτική έννοια).⁷ Στην περίπτωση όμως που μας απασχολεί δεν συντρέχουν οι παραπάνω παράγοντες, καθώς πρόκειται για [+ ανθρώπινα] ουσιαστικά, τα οποία αποτελούν διακριτές μονάδες.

Κατά συνέπεια, θα πρέπει να σκεφτούμε ότι, αν δεν ενεργοποιείται κάποιος ισχυρός γλωσσικός μηχανισμός της διαλέκτου, που να πιέζει προς αυτή την κατεύθυνση, της σύμπτωσης δηλαδή των μορφών, και να εμφανίζει συστηματικότητα, το συγκεκριμένο σχήμα προσαρμογής φαίνεται αντιοικονομικό καθώς παρουσιάζει υψηλό βαθμό μαρκαρίσματος και δεν εφαρμόζεται στο σύνολο των δανείων από την τουρκική.

3.2 Μορφοφωνολογικές διαδικασίες μέσα στη διάλεκτο

Σύμφωνα με τη δεύτερη υπόθεση εργασίας, η οποία αποτελεί και την κεντρική ιδέα αυτής της ανακοίνωσης, η προσαρμογή των [+ ανθρώπινων], συμφωνόληκτων τουρκικών δανείων στη διάλεκτο λαμβάνει δηλαδή χώρα στον ενικό αριθμό ενώ η εναλλαγή ανάμεσα στις δύο μορφές του πληθυντικού οφείλεται σε μορφοφωνολογικές διαδικασίες και “συντάσσεται” με τη γενικότερη τάση για παραδειγματική ομοιομορφία.

3.2.1 Προσαρμογή των [+ ανθρώπινων], συμφωνόληκτων τουρκικών δανείων

Σύμφωνα με τη Ράλλη (2002), τα καθοριστικά χαρακτηριστικά για την απόδοση του γραμματικού γένους στα ουσιαστικά είναι το [+ανθρώπινο] και το [φύλο]. Όσα ονόματα δηλαδή έχουν ως αντικείμενο αναφοράς πρόσωπο καθορισμένου

φύλου, αρσενικού ή θηλυκού, αποκτούν το γραμματικό τους γένος στη βάση του φύλου. Κατά συνέπεια, τα [+ ανθρώπινα], αρσενικά δάνεια της τουρκικής⁸ που εισέρχονται στα ελληνικά “θα πρέπει” να επιλέξουν μια από τις βασικές καταλήξεις των αρσενικών για την προσαρμογή τους στο σύστημα. Οι τρεις βασικές καταλήξεις των αρσενικών είναι οι εξής : -ης, -ας και -ος⁹.

Η επιλογή της μιας από τις τρεις καταλήξεις γίνεται με βάση το χαρακτηριστικό του τόνου. Οι Μαλικούτη – Drachman & Drachman (1989), επιχειρώντας μια ανάλυση του τονισμού της ΚΝΕ, υποστηρίζουν ότι τα ονόματα σε -ος (άνθρωπος) δείχνουν ισχυρή προτίμηση στον προπαροξύτονο τονισμό, ενώ τα ονόματα σε -ας (ταμίας) και -ης (στρατιώτης) στον παροξύτονο. Τα [+ ανθρώπινα] συμφωνόληκτα δάνεια από την τουρκική, είναι οξύτονα στο σύνολό τους. Εφόσον λοιπόν, σύμφωνα και με τον Κυρανούδη (2001), κατά την προσαρμογή τους στο σύστημα της ελληνικής δέχονται κάποια κατάληξη και γίνονται παροξύτονα, είναι αναμενόμενο να δεχθούν την πιο τυπική - παραγωγική κατάληξη για τα παροξύτονα αρσενικά, αυτήν σε -ης.

Στην περίπτωση των ονομάτων που μας απασχολεί, η κοινή μορφή με το παραγωγικό επίθημα *-aris*, που δημιουργεί [+ανθρώπινα] ονόματα, θεωρούμε ότι λειτούργησε ενισχυτικά προς αυτή την κατεύθυνση. Κατά συνέπεια, υποθέτουμε ότι η μορφολογική προσαρμογή των ονοματικών τουρκικών δανείων στη διάλεκτο λαμβάνει χώρα κανονικά, με τη μορφή της ρίζας και υιοθετεί το κλιτικό παράδειγμα της δεύτερης κλιτικής τάξης που περιλαμβάνει τα αρσενικά ουσιαστικά με κλιτικό επίθημα -ς με την παρουσία της αλλομορφίας X ~ Xδ:

(14) mu'rdars mu'rdarδis, bixλί'vajs bixλί'vαρδis

3.2.2 Η εναλλαγή των -i και -dis

Η προσαρμογή των δανείων στο μορφολογικό σύστημα της ελληνικής αλλά και της διαλέκτου, όπως περιγράφηκε αμέσως παραπάνω, ερμηνεύει την προσθήκη του κλιτικού επιθήματος *-is* στον πληθυντικό και την παρουσία θεματικών αλλομόρφων με το σχηματιστικό *-δ-*. Παραμένει όμως ανερμήνευτη η παρουσία των εναλλακτικών κλιτών μορφών σε *-i* στο πρότυπο της πρώτης κλιτικής τάξης.

Επιχειρώντας να δώσουμε μια ερμηνεία που να παρακολουθεί τις εξελίξεις, τόσο στην ΚΝΕ όσο και στα βόρεια ιδιώματα, ανατρέξαμε στα αντίστοιχα ουσιαστικά σε *-is*, εξετάζοντας αν εμφανίζεται και εκεί εναλλαγή στα κλιτικά επιθήματα. Πράγματι, στο Αντίστροφο Λεξικό της ΚΝΕ του Ευάγγελου Μπαλαφούτη (1996) σε αρκετά ουσιαστικά σε *-is*, εμφανίζεται εναλλαγή στην μορφή του πληθυντικού. Παράλληλα με τις μορφές σε *-dis*, στο πρότυπο της πρώτης κλιτικής τάξης, δίνονται εναλλακτικές σε *-ei*. Ενδεικτικά δίνονται κάποια παραδείγματα¹⁰:

(15)	'furnaris	fur'narides	/	furna'rei
	kuđu'ňaris	kuđu'ňarides	/	kuđuňa'rei
	musa'firis	musafirides	/	musafi'rei

Στη δεύτερη όμως από τις εναλλακτικές μορφές που απαντώνται στην ΚΝΕ, αναγνωρίζεται όχι μόνο το κλιτικό επίθημα της πρώτης τάξης αλλά και ένα παραγωγικό επίθημα, το *-'ei'*¹¹ ('-αίοι'). Η χρήση του επιθήματος προήλθε από εθνικά ονόματα, τα οποία πολύ συχνά εκλαμβάνονται και ως οικογενειακά (*si'fnei, koro'hei, mitili'hei*). Έτσι λοιπόν επεκτάθηκε για τη δήλωση γενών, (οικογενειών) και επαγγελμάτων και κατόπιν για τον πληθυντικό γενικά. Σημασιολογικά δηλαδή, η χρήση του παραγωγικού *-'ei* για τα προσηγορικά ονόματα συμπίπτει με τη λειτουργία του πληθυντικού αριθμού.

Όπως είδαμε σε προηγούμενη παράγραφο, η υπόθεση για πιθανό επηρεασμό της διαλέκτου από τη μορφολογία της τουρκικής δεν φαίνεται ιδιαίτερα επαρκής και οικονομική. Στη συνέχεια και σε συνδυασμό με την υπάρχουσα βιβλιογραφία δείξαμε ότι η προσαρμογή των τουρκικών δανείων στη διάλεκτο γίνεται ομαλά, όμοια με την ΚΝΕ. Αυτά τα δεδομένα σε συνδυασμό με την εναλλακτική παρουσία του παραγωγικού *-'ei*, σε σημαντικό αριθμό [+ ανθρώπων] προσηγορικών ουσιαστικών, μας οδήγησε στο συλλογισμό ότι η εναλλακτική μορφή σε *-i* που εμφανίζεται σε ουσιαστικά της διαλέκτου (δάνεια και μη) πιθανότατα προέρχεται από το ίδιο παραγωγικό επίθημα *-'ei* το οποίο όμως, για λόγους που θα συζητήσουμε αμέσως παρακάτω, στη διάλεκτο παίρνει τη μορφή *-i*. Η σύνδεση του εναλλακτικού επιθήματος *-i*, που συμπίπτει με αυτό της πρώτης κλιτικής τάξης, με το παραγωγικό *-'ei* προτείνεται για τους εξής λόγους¹²:

α) Ο πρώτος λόγος σχετίζεται με τη σημασία που φέρει το επίθημα (δηλώνει ένα σύνολο ανθρώπων με την ίδια ιδιότητα) η οποία ταυτίζεται με τη λειτουργία του πληθυντικού. Οι μορφές σε *-i*, όπως *bica'ri*, έχουν την ίδια δηλωτική σημασία με τις αντίστοιχες σε *-dis, bi'cardis*.

β) Ο δεύτερος λόγος αφορά στην προαιρετική παρουσία του επιθήματος σε λεξικές μονάδες με κοινά χαρακτηριστικά. Η συσχέτιση του παραγωγικού επιθήματος *-'ei* με τη μορφή των ουσιαστικών σε *-i* στη διάλεκτο, είναι σε θέση να ερμηνεύσει γιατί η εναλλαγή ανάμεσα στις δύο μορφές δεν είναι παρούσα σε όλα τα [+ ανθρώπινα] συμφωνόληκτα ουσιαστικά της διαλέκτου. Όπως και στην ΚΝΕ, έτσι και στη διάλεκτο η χρήση του από τη δήλωση γενών, επεκτείνεται και ταυτίζεται με τον πληθυντικό των ουσιαστικών, οπότε η παρουσία του, όπως και στην ΚΝΕ, γίνεται προαιρετική.

γ) Ο τρίτος λόγος σχετίζεται με την κατανομή του παραγωγικού *-'ei* στην ΚΝΕ και του *-i* στη διάλεκτο, η οποία εμφανίζεται να είναι κοινή. Και τα δύο επιθήματα συνδέονται με [+ανθρώπινα] ουσιαστικά που δηλώνουν επάγγελμα

ή ιδιότητα και τα οποία και στην ΚΝΕ και στη διάλεκτο, μπορεί να είναι απλά, δάνεια ή μη, ή παράγωγα σε *-laris* μόνο.

4. Το επίθημα *-ei* στη διάλεκτο

Η ερμηνεία του εναλλακτικού *-i* στον πληθυντικό των υπό εξέταση ουσιαστικών της διαλέκτου στη βάση του παραγωγικού επιθήματος *-ei*, θεωρούμε ότι είναι επαρκέστερη καθώς είναι σε θέση να εξηγήσει τον προαιρετικό χαρακτήρα του επιθήματος (δεν εμφανίζεται δηλαδή σε όλα τα [+ ανθρώπινα] αρσενικά που δηλώνουν επάγγελμα ή ιδιότητα) καθώς και την ελεύθερη εναλλαγή του με τη μορφή σε *-dis*. Εξακολουθεί όμως να παραμένει ανερμήνευτη η μορφή του στη διάλεκτο.

4.1 Φωνολογικές διεργασίες της διαλέκτου

Καθώς οι διάλεκτοι γενικά, προκύπτουν από μια περισσότερο ή λιγότερο ομοιογενή γλωσσική μορφή, η γλωσσική ποικιλία μπορεί να εισάγεται μέσα από γλωσσικές διεργασίες (φωνολογικές, μορφολογικές ή σημασιολογικές). Στην υπό εξέταση διάλεκτο, οι ακολουθίες φωνηέντων (primary hiatus) είναι πολύ σπάνιες. Σ' αυτήν την περίπτωση, όπως άλλωστε και στην ΚΝΕ, η διάλεκτος ενεργοποιεί κάποιους μηχανισμούς, με σκοπό να απλοποιήσει τις μαρκαρισμένες δομές του συστήματος και να δημιουργήσει ιδανικές συλλαβικές δομές, του τύπου σύμφωνο – φωνήεν (CV). Οι δύο κύριες φωνολογικές στρατηγικές αποκατάστασης της επιθυμητής συλλαβικής δομής που ενεργοποιούν οι διάλεκτοι είναι η αποβολή και η επένθεση φωνήματος.

Η έρευνα έχει δείξει (βλ. ερευνητικό πρόγραμμα Ράλλη (προσεχώς) αλλά και τον Newton (1972:42)) ότι οι ακολουθίες διαφορετικών φωνηέντων μέσα στη λέξη συνήθως προτιμούν την στρατηγική αποκατάστασης της επιθυμητής συλλαβικής δομής που σχετίζεται με τη δημιουργία ημίφωνου και την συνακόλουθη συμφωνοποίησή του. Πράγματι, στη διάλεκτο το φαινόμενο επένθεσης φωνήματος μέσα στη λέξη είναι ιδιαίτερα παραγωγικό. Σε περιβάλλον μεταξύ δύο φωνηέντων, εκ των οποίων το ένα είναι πρόσθιο, παρεμβάλλεται το ημίφωνο /j/ το οποίο συμφωνοποιείται σε /j/, αποκτά δηλαδή τα χαρακτηριστικά ουρανικού συμφώνου¹³. Ενδεικτικά:

- (16) vu'ji < vo'i επένθεση /j/ στο εσωτερικό θέματος.
'ðakrija < 'ðakria επένθεση /j/ στα όρια μορφημάτων.

Παρολαυτά, ούτε αυτή η κοινότατη στρατηγική φαίνεται να ενεργοποιείται στην περίπτωση που μας απασχολεί. Ακολουθίες δηλαδή όπως αυτές στο (17) δεν απαντώνται και κρίνονται αντιγραμματικές.

(17) *xticar(i)'ji *bicar(i)'ji *dzuban(i)'ji *baxtsavan(i)'ji

4.1.2 Μορφολογική - μορφοφωνολογική ερμηνεία του φαινομένου

Τίθεται ως εκ τούτου το ερώτημα μήπως μορφολογικοί μηχανισμοί ή συνδυασμός μορφοφωνολογικών παραγόντων, ενεργοποιούνται στη διάλεκτο για να δώσουν την τελική επιφανειακή μορφή σε *-i*. Λαμβάνοντας υπόψη όλα τα παραπάνω, θεωρούμε ότι μια πιθανή ερμηνεία του φαινομένου θα μπορούσε ίσως να δοθεί μέσα από τη μορφολογία της διαλέκτου. Πιο συγκεκριμένα, η μορφή σε *-i* θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι προέρχεται από το παραγωγικό *-'ei*, όχι μέσω της ενεργοποίησης κάποιου φωνολογικού φαινομένου, αλλά μέσω της μορφολογικής διαδικασίας αντικατάστασης επιθήματος. Η ερμηνεία αυτή βρίσκει ερείσματα στα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του επιθήματος αυτού, καθώς και στην ισχυρή τάση για ενοποίηση των κλιτικών παραδειγμάτων που διέπει την ονοματική κλίση της διαλέκτου.

Η αντικατάσταση του *-'ei* υποστηρίζεται και στη βάση κοινών σημασιολογικών χαρακτηριστικών. Το *-'ei* συγχρονικά έχει χάσει τον παραγωγικό του χαρακτήρα. Και οι δύο μορφές λοιπόν, *-'ei* και *-i* επιτελούν την ίδια λειτουργία, και οι δύο δηλαδή δηλώνουν ένα πλήθος ανθρώπων με κοινά χαρακτηριστικά. Η σύμπτωση της λειτουργίας τους αντιβαίνει στην αρχή της οικονομίας της γλώσσας. Υπό τη γενικότερη πίεση που ασκείται στη διάλεκτο για μείωση της πολυτυπίας των κλιτικών τάξεων, θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι το *-'ei* αντικαθίσταται από το πιο ανταγωνιστικό και πλέον παραγωγικό *-i*. Η ενεργοποίηση του συγκεκριμένου μηχανισμού υποβοηθείται στην περίπτωση μας από ένα πολύ ισχυρό φωνολογικό νόμο της διαλέκτου ο οποίος, όπως προαναφέραμε, απαγορεύει την ακολουθία δύο φωνηέντων μέσα στα όρια της λέξης. Κατ' αυτό τον τρόπο θα μπορούσαμε να υποθέσουμε ότι το *-'ei* παίρνει στη διάλεκτο τη μορφή *-i*.

Μια εναλλακτική ερμηνεία θα μπορούσε να δοθεί ως απόρροια συνδυασμού μορφολογικών και φωνολογικών διεργασιών στη διάλεκτο. Λαμβάνοντας υπόψη τα βασικά χαρακτηριστικά της διαλέκτου τα οποία αναλύθηκαν παραπάνω, μπορούμε να υποθέσουμε ότι στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν ενεργοποιείται η μορφολογική διαδικασία αντικατάστασης επιθήματος αλλά το φωνολογικό φαινόμενο της απλοποίησης.

Ειδικότερα, εφόσον η ακολουθία δύο φωνηέντων στη διάλεκτο δεν είναι αποδεκτή και το φωνολογικό φαινόμενο της επένθεσης δεν ενεργοποιείται εδώ, υποθέτουμε ότι η μορφή σε *-i* θα μπορούσε να προέλθει από το *-'ei* μέσω της διαδικασίας της απλοποίησης. Ο συγκεκριμένος ισχυρισμός υποστηρίζεται από το γεγονός ότι η διάλεκτος εμφανίζει παραδείγματα εθνικών και οικογενειακών ονομάτων σε *-'ei* στα οποία η ακολουθία παίρνει τη μορφή *-i*. Στο (19) παρατίθενται παραδείγματα ουσιαστικών με χαρακτήρα έρρινο, *-n-*:

(19) li'mɲi < li'mnei, koro'ɲi < koro'nei, si'fɲi < si'fnei

Αντίστοιχα οικογενειακά ονόματα με χαρακτήρα υγρό, -r-, -l-, τα οποία επιβεβαιώνουν τον ισχυρισμό ότι μορφές με το παραγωγικό επίθημα -*ei* παίρνουν τη μορφή -*i*, φαίνονται στο (20) :

(20) ałka'ri < ałka'rei, kripidi'ri < kripidi'rei, katsiba'li < katsiba'lei

Στη βάση αυτών των παραδειγμάτων, θα μπορούσαμε να υποθέσουμε ότι και τα προσηγορικά ουσιαστικά της διαλέκτου παίρνουν τη μορφή -*i* αντί για -*ei*.

Η δεύτερη ερμηνεία που σχετίζεται με την απλοποίηση, μας φαίνεται πιο φυσική, λόγω όμως του ιδιαίτερου χαρακτήρα της διαλέκτου -δε διαθέτει πλούσιες γραπτές πηγές και τελεί υπό εξαφάνιση- είναι μέσα στις προθέσεις μας να ανατρέξουμε για περαιτέρω ενίσχυση στα ομιλούμενα λεσβιακά ιδιώματα με τα οποία το πρώτο βρίσκεται σε καθεστώς γλωσσικής επαφής.

Από τη μέχρι τώρα μελέτη μας πάντως διαφαίνεται ότι κοινοί και στις δύο περιπτώσεις (απλοποίηση – αντικατάσταση) παράγοντες επηρεάζουν υπέρ της διαμόρφωσης του πληθυντικού των υπό εξέταση ουσιαστικών σε -*i*. Αυτοί είναι: α) Η αντιγραμματικότητα της ακολουθίας δύο φωνηέντων στη διάλεκτο β) η απώλεια του παραγωγικού χαρακτήρα του επιθήματος -*ei* και η ταύτισή του με τη λειτουργία του πληθυντικού και γ) Η ισχυρή τάση για μείωση της πολυτυπίας των κλιτικών τάξεων.

5. Συμπεράσματα

Συνοψίζοντας, στην παρούσα ανακοίνωση το ενδιαφέρον μας επικεντρώθηκε σε μια κατηγορία δάνειων και παράγωγων ουσιαστικών, σε -*'anis* και -*'aris*, τα οποία εμφανίζουν εναλλαγή στην κλιτικό παράδειγμα του πληθυντικού, εμφανίζοντας μια μορφή σε -*i*, στο πρότυπο και της πρώτης κλιτικής τάξης και μια σε -*dis* στο πρότυπο της δεύτερης. Εξετάστηκε η πιθανότητα επιρροής από την τουρκική γλώσσα, καθώς ένας σημαντικός αριθμός ουσιαστικών με εναλλαγή στο κλιτικό επίθημα αποτελούν προσαρμοσμένα τουρκικά δάνεια, η οποία όμως κρίθηκε ανεπαρκής καθώς δεν επιβεβαιώνεται από το σύνολο των τουρκικών δανείων αλλά και επειδή δεν είναι σε θέση να ερμηνεύσει την εναλλαγή στα δυο επιθήματα. Λαμβάνοντας υπόψη τις παράλληλες εξελίξεις στην ΚΝΕ και στα βόρεια ιδιώματα, η ερμηνεία της εναλλαγής αναζητήθηκε σε μορφοφωнологικές διαδικασίες της διαλέκτου. Η μορφή των ουσιαστικών σε -*dis*, ανταποκρίνεται στο κλιτικό σχήμα των ουσιαστικών με αλλομορφία, ενώ η εναλλακτική σε -*i* συνδέθηκε με το παραγωγικό επίθημα -*ei*. Αυτό έχοντας χάσει τον παραγωγικό του χαρακτήρα στη διάλεκτο, μεταβάλλεται / αντικαθίσταται από το κλιτικό -*i*. Η μεταβολή αυτή έγινε προσπάθεια να

ερμηνευθεί στη βάση φωνολογικών περιορισμών της διαλέκτου αλλά και σημασιολογικών χαρακτηριστικών που διέπουν τα δύο επιθήματα. Γεγονός είναι πάντως πως στη βάση κοινών χαρακτηριστικών, η ισχυρή τάση για μείωση της πολυτυπίας των κλιτικών τάξεων γενικεύεται στη διάλεκτο, οδηγώντας σε σύμπτωση μορφών και επηρεάζοντας και τα ουσιαστικά με αλλομορφία τα οποία δρουν ανταγωνιστικά.

6. Σημειώσεις Τέλους

¹ Η παρούσα ανακοίνωση αποτελεί μέρος του προγράμματος «ΗΡΑΚΛΕΙΤΟΣ: ΥΠΟΤΡΟΦΙΕΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΜΕ ΠΡΟΤΕΡΑΙΟΤΗΤΑ ΣΤΗ ΒΑΣΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ» με τίτλο «Το Μικρασιατικό ιδίωμα της περιοχής Κυδωνιών και Μοσχονησίων: μορφολογική περιγραφή και ανάλυση». Ευχαριστούμε το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο (ESF), το πρόγραμμα Εκπαίδευσης και Επαγγελματικής Κατάρτισης (ΕΠΕΑΕΚ II) και ιδιαιτέρως το πρόγραμμα Ηράκλειτος, για την οικονομική ενίσχυση της διδακτορικής αυτής διατριβής.

² Με τον όρο ‘αλλομορφία- αλλόμορφα’ εννοούμε τις διαφορές μορφές – πραγματώσεις του ίδιου θέματος, που δεν προκύπτουν συγχρονικά από την εφαρμογή κάποιου φωνολογικού κανόνα και βρίσκονται σε συμπληρωματική κατανομή μεταξύ τους.

³ Το κλιτικό επιθήμα *-i*, είναι υποκείμενη μορφή που δεν πραγματώνεται λόγω της εφαρμογής των νόμων του βόρειου φωνηεντισμού.

⁴ Το υπερωϊκό /g/ λόγω της γειννίας με το εμπρόσθιο /i/, υφίσταται ουρανοποίηση και τρέπεται στον αντίστοιχο ουρανικό ήχο που συμβολίζεται με το /z/.

⁵ Τα παραγωγικά επιθήματα είναι φορείς λεξικών πληροφοριών σε αντίθεση με τα κλιτικά που έχουν λειτουργικό χαρακτήρα.

⁶ Η διάκριση ανάμεσα στα /i/ και /i/ της τουρκικής δεν είναι αντιληπτή από τους φυσικούς ομιλητές της διαλέκτου ή της ΚΝΕ. Και οι δύο ταυτίζονται με το [+ υψηλό, + εμπρόσθιο] φωνηεντικό /i/ της ΚΝΕ.

⁷ Για περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά βλ. Petrounias, “Prestiti nominali” (χφφ).

⁸ Για περισσότερες λεπτομέρειες σχετικά με την απόδοση του γραμματικού γένους στα δάνεια βλ. μεταξύ άλλων Αναστασιάδη – Συμεωνίδη (1994:191) Κυρανούδη (2001: 98).

⁹ Οι καταλήξεις των αρσενικών είναι πέντε στο σύνολό τους αλλά οι *-es (kapanes)* και *-ous (parus)* δε θεωρούνται ανταγωνιστικές, καθώς περιλαμβάνουν σχεδόν αποκλειστικά οξύτονα ουσιαστικά. Εκτός αυτού, η πρώτη δημιουργήθηκε από τουρκικά οξύτονα ουσιαστικά σε *-é*.

¹⁰ Η εναλλαγή στα ουσιαστικά της ΚΝΕ απαντάται σε λέξεις δάνειες και μη απλές, σύνθετες και παράγωγες .

¹¹ Ο Χατζιδάκις (1905), στα *Μεσαιωνικά και Νέα Ελληνικά*, τόμος Β' σημειώνει ότι εμφανίζεται σχεδόν σε όλα τα οικογενειακά ονόματα (α) και σε κάποια προσηγορικά (β):

Οικογενειακά ονόματα	Προσηγορικά ονόματα
(α) Γριβαίοι	(β) βαρκαραίοι
Τζαβελαίοι	καρβουνιαραίοι

Η νέα χρήση της κατάληξης αυτής πρωτομαρτυρείται σε κείμενα του 15^{ου} και 16^{ου} αιώνα. (Βελισσάριος, Γεωργιλιάς : καβαλλαραίοι κλπ.). Ο Τριανταφυλλίδης στη *Νεοελληνική Γραμματική της Δημοτικής* (1996) αναφέρει ότι η κατάληξη *-εί* συμμετέχει με άλλα επιθήματα στη διαδικασία σχηματισμού των οικογενειακών ονομάτων, όμως σημειώνει ότι είναι για μερικούς τύπους ονομάτων, λαϊκή και σε πολλές επαρχίες άγνωστη.

¹² Σε διαλεκτικό επίπεδο, η υπόθεση επιβεβαιώνεται, τουλάχιστον για τα ουσιαστικά σε *-'aris*, από τον Παπαδόπουλο, ο οποίος στη *Γραμματική των Βορείων Ιδιωμάτων της Νεοελληνικής Γλώσσας* (1927) αναφέρει ότι «τα λήξαντα εις *-'aris* αλλαχού μεν τράπηκαν εις *-a'tei*, αλλαχού μεν εις *-a'ti* παράλληλα με το *-'arides*.

7.1 Βιβλιογραφία

- Αναστασιάδη-Συμεωνίδη, Άννα. 1994. Νεοελληνικός δανεισμός της νεοελληνικής. Θεσ/νίκη.
- Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσ/νίκης. Ινστιτούτο Νεοελληνικών σπουδών (Ίδρυμα Μανόλη Τριανταφυλλίδη). 1998. ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ της δημοτικής. Θεσσαλονίκη. Ανατύπωση της έκδοσης ΟΕΣΒ με διορθώσεις.
- Δημητριάδης, Μενέλαος. 1995. Λεξικόν Ελληνο-Τουρκικόν Τουρκο-Ελληνικόν. Αθήνα: Εκδόσεις Κακουλίδη.
- Drachman, Gaberell. 2001. Why Are there Allomorphs? Proceedings of the 4th International Conference of Greek Linguistics. Θεσσαλονίκη: University Studio Press. 112-119
- Kornfilt, Jacklin. 1997. Turkish Descriptive Grammar. London: Routledge.
- Κυρανούδης, Παναγιώτης. (2001). Διδακτορική Διατριβή Μορφολογία των τουρκικών δανείων της Ελληνικής. Μέρος Α΄ Προσαρμογή Ονομάτων. Θεσ/νίκη.
- Μαλικούτη-Drachman, Αγγελική & Drachman, Gaberell. 1989. “Τονισμός στα Ελληνικά”. Πρακτικά της 9ης ετήσιας συνάντησης του Τομέα Γλωσσολογίας, της Φιλοσοφικής Σχολής του Α.Π.Θ. Θεσ/νίκη: Αφοί Κυριακίδη.
- Μπαλαφούτης, Ευάγγελος. 1996. Αντίστροφο Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής Γλώσσας Αθήνα: Επικαιρότητα.

- Μπαμπινιώτης, Γεώργιος. 1998. Λεξικό της Νέας Ελληνικής. Αθήνα: Κέντρο Λεξικολογίας ΕΠΕ.
- Newton, Brian. 1972. The generative interpretation of a Dialect: A study of Modern Greek Phonology. Cambridge Studies in Linguistics 8. New York and London: Cambridge University Press.
- Παπαδόπουλος, Άνθιμος. 1927. Γραμματική των Βορείων Ιδιωμάτων της Νέας Ελληνικής Γλώσσας. Αθήνα.
- Petrounias, Evangelos. χ.χρ. "Prestiti nominali dall' italiano in neogreco mediante metaplasmo", Atti dell' Secondo Incontro Internazionale di Linguistica Greca. Ed. Di Emanuele Banfi.
- Ράλλη, Αγγελική. 2005. Μορφολογία της Νέας Ελληνικής. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Ralli, Angela. 2000a. A Feature-based Analysis of Greek Nominal Inflection. Γλωσσολογία 11. 201-227.
- Ralli, Angela. 2000b. Inflectional features and the Morphological Module Hypothesis. Working Papers on Greek and English Linguistics. 111-141.
- Ράλλη, Αγγελική., Μελισσαροπούλου, Δήμητρα. & Τσιάμας, Αθανάσιος. 2004. «Φαινόμενα αναδιάρθρωσης του ονοματικού κλιτικού παραδείγματος της διαλέκτου των Κυδωνιών και Μοσχονησίων». Μελέτες για την Ελληνική Γλώσσα. Θεσσαλονίκη: Αφοί Κυριακίδη.
- Σακκάρης, Γεώργιος. 1940. «Περί της διαλέκτου των Κυδωνιέων εν συγκρίσει προς τας Λεσβιακάς». Μικρασιατικά Χρονικά 3. Αθήνα.
- Χατζιδάκις, Γεώργιος 1907. Μεσαιωνικά και Νέα Ελληνικά τόμος Β'.

7.2 Πηγές γλωσσικού υλικού

- Αρχείο προφορικής παράδοσης του Κέντρου Μικρασιατικών Μελετών. (χφφ).
Φάκελοι: Κυδωνίες και Μοσχονήσια .
- Δράκος Ευστράτιος (χφφ). Καταγραφή παραμυθιών, παροιμιών, γλωσσοδετών και αινιγμάτων. Ιστορικό Λεξικό της Ακαδημίας Αθηνών.
- Kretschmer, Paul. (1905). Der Heutige Lesbischen Dialekt. Wien: Alfred Holder.
- Ράλλη, Αγγελική (προσεχώς). Καταγραφή και Μελέτη της Διαλέκτου Κυδωνιών και Μοσχονησίων. Υπουργείο Αιγαίου: Πρόγραμμα ΕΠΤΑ. Προφορικό διαλεκτικό υλικό διάρκειας (60) εξήντα ωρών από Μικρασιάτες πρόσφυγες πρώτης γενιάς που συνελέγη στο πλαίσιο του ανωτέρω ερευνητικού προγράμματος.
- Σακκάρης, Γ. (1940). Περί της διαλέκτου των Κυδωνιέων, Λεξιλόγιον Μικρασιατικά Χρονικά 3. Αθήνα.

8. Περίληψη

Η παρούσα ανακοίνωση επεξεργάζεται δεδομένα από τον πληθυντικό αριθμό του ονοματικού κλιτικού παραδείγματος της διαλέκτου των Κυδωνιών (Αϊβαλί) και Μοσχονησίων. Ακολουθώντας προηγούμενη εργασία των Ράλλη, Μελισσαροπούλου και Τσιάμα (2003), θεωρούμε ότι τα αρσενικά ονόματα παρουσιάζουν μια ισχυρή τάση για αναδιάρθρωση της κλίσης και ενοποίηση των κλιτικών τάξεων στον πληθυντικό αριθμό. Μολονότι υποστηρίζεται ότι τα αρσενικά ονόματα που διαθέτουν θεματικό αλλόμορφο αντιστέκονται στην αναδιάρθρωση, μια ομάδα ονομάτων σε *-ari(s)* και *-ani(s)* εμφανίζουν εναλλαγή ανάμεσα στις μορφές με και χωρίς αλλόμορφο. Εξετάζοντας τη φύση αυτών των ονομάτων, τα οποία αποτελούνται εν μέρει από προσαρμοσμένα δάνεια από την τουρκική και εν μέρει από παράγωγα, δύο υποθέσεις ανακύπτουν. Η πρώτη υπόθεση είναι ότι τουρκικά δάνεια σε *-* (τα οποία προέρχονται από κλιτές μορφές της τουρκικής σε οριστική πτώση) προσαρμόζονται στη διάλεκτο ως μορφές του πληθυντικού σε *-i*. Το συγκεκριμένο σχήμα προσαρμογής επεκτείνεται και επηρεάζει και το κλιτικό παράδειγμα των παραγώγων. Σύμφωνα με τη δεύτερη υπόθεση, η οποία αποτελεί και το βασικό ισχυρισμό της ανακοίνωσης, η εναλλαγή ανάμεσα στις δύο μορφές πληθυντικού οφείλεται σε μορφοφωνολογικές και σημασιολογικές διαδικασίες της διαλέκτου και συνάδει με τη γενική τάση για παραδειγματική ομοιομορφία.